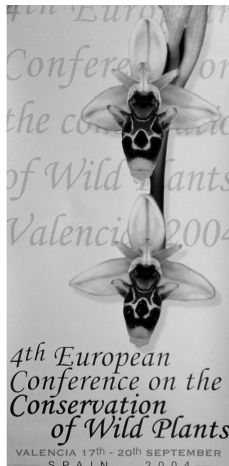


Planta Europa počtvrté

Od počátku 90. let 20. stol. začala skupina evropských botanicky orientovaných ochránců přírody a ochranářsky zaměřených botaniků rozvíjet úsilí k posílení ochrany květeny a rostlinstva. Záhy po 19. generálním shromáždění IUCN — Světového svazu ochrany přírody, které tyto snahy ve svých závěrech podpořilo (stejně jako I. a II. Světový kongres ochrany přírody Montrealu 1996 a Ammánu 2000), začala se již na jaře 1994 tvořit Planta Europa — mezinárodní sdružení na ochranu planých rostlin. První jím pořádaná konference v Hyeres (Francie 1995), měla za úkol posoudit současnou situaci i příští potřeby. Druhá ve švédské Uppsale 1998 navrhla organizační strukturu sdružení a prioritní projekty.

Zvlášť významná byla konference třetí, konaná v červnu 2001 v Průhoncích u Prahy (Živa 2001, 4: LXII): na ní se Planta Europa konstituovala jako nová mezinárodní organizace a v průběhu zasedání byl připraven koncept Evropské strategie ochrany rostlin. Ta se po svém dokončení stala vzorem pro Světovou strategii ochrany rostlin, předloženou ke schválení a také přijatou na 6. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti v nizozemském Haagu v dubnu 2002 (Živa 2002, 2: XXIX).

Čtvrtá konference Planta Europa byla uspořádána na pozvání vlády regionu a provincie a slavné místní botanické zahrady ve Valencii ve Španělsku ve dnech 16.–20. září 2004. Možná kapacita 250 účastníků byla plně využita. Zastoupeny byly — až na několik málo výjimek — všechny evropské země pracovníky vědeckých, odborných i výkonných institucí ochrany přírody a bo-



tanických věd i několik významných organizací a orgánů mezinárodních (IUCN, sekretariát a SBSTTA — poradní orgán Úmluvy o biologické rozmanitosti, Rada Evropy, REC — Regionální středisko pro životní prostředí aj.). Potěšující bylo vidět mezi přítomnými mnoho nových tváří, a to zejména tváří mladých.

Hlavním úkolem konference bylo posoudit Světovou i Evropskou strategii ochrany rostlin, tj. stav jejich naplňování; pokrok, kterého bylo dosaženo v uskutečňování jejich cílů a perspektivy dalšího vývoje. To se vedle plenárních zasedání dělo živou výměnou zkušeností a názorů v pěti paralelních pracovních seminářích: 1. Identifikace botanicky významných území (IPAs) v Evropě; 2. Vědecký výzkum, ochrana *ex situ* a úloha botanických zahrad; 3. Ochrana evropské rostlinné rozmanitosti *in situ*; 4. Udržitelný rozvoj a rostlinná biodiverzita zejména ve vztahu k lesnímu hospodářství, zemědělství a hospodářskému využívání planě rostoucích rostlin; 5. Výchova, vzdělávání a uvědomělost širší veřejnosti. Následovalo pět paralelních strategických pracovních workshopů, kde byly posuzovány jednotlivé úkoly Evropské strategie z hlediska již dosažených výsledků a případně jejich určité modifikace a doplnění. Výsledky byly shrnuty v plénu.

Účastníci konference připravili několik desítek posterů k výše uvedeným tématickým okruhům. Ty byly instalovány ve dvou plátěných stanech v areálu botanické zahrady. Naštěstí pěkně, teplé a slunečné po-

časí vydrželo po celou dobu konference, hlavně pak i při závěrečných terénních exkurzích.

Vedle početné účasti z hostitelské země již tradičně přijela velká skupina špičkových i řadových odborníků ze Spojeného království. Početně zastoupena (10 osob) byla Česká republika, kde má Planta Europa již tři členy (Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Ústav krajinné ekologie AV ČR, Správa Národního parku České Švýcarsko). Vynikli jsme i pracovním zapojením. Na zahajovacím plénu uváděl zásadní pohled na Úmluvu o biologické rozmanitosti a obě strategie Jan Plesník jako představitel Poradního orgánu pro vědecké, technické a technologické záležitosti Úmluvy o biologické rozmanitosti (SBSTTA-CBD). Jan Čeřovský byl spoluorganizátorem a jedním z referujících tématického pracovního semináře 5. Z ČR byly připraveny a vystaveny 4 postery. Oba výše jmenovaní zůstávají poradci Řídicího výboru Planta Europa, Handrij Härtel (Správa CHKO České Švýcarsko) byl zvolen jeho novým řádným členem.

Prezidentem organizace zůstává T. Inge-lög ze Švédska, za odstupujícího předsedu byl do čela řídicího výboru zvolen J.-W. Sneep z Nizozemí. Planta Europa udělovala i svá vyznamenání: Cenu Jean-Paul Gallanda za vynikající práci pro ochranu evropských rostlin a tři Stříbrné listy. Nejvyšší ocenění obdržel známý popularizátor Angličan D. Bellamy, prezident organizace Plantlife (které je svěřen i výkon funkce sekretariátu Planta Europa). Na několika shromážděních — pracovním i slavnostním — vzpomněli účastníci konference 25. výročí podepsání Bernské úmluvy o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (případlo právě na 19. září 2004).

Jak již vyplývá z předchozího textu, konference Planta Europa se ustálily jako triennále. Příští se tedy bude konat v r. 2007 a i místo již bylo oznámeno: rumunská Transylvánie.

Jan Čeřovský

ZAÚJALO NÁS

Proč mohou být tajgové ekosystémy náchylné k invazím cizích rostlinných druhů

Přestože biologické invaze cizích, „vetřeleckých“ druhů významně přispívají k úbytku biologické rozmanitosti, jen málo badatelů věnovalo pozornost náchylnosti boreálního biomu (tajgy) k těmto invazím. Na základě poznatků z jiných ekosystémů se předpokládalo, že výskyt „vetřeleckých“ druhů, které ovlivňují jiné druhy, biotopy nebo celé ekosystémy, bude v chráněných územích omezen na místa ovlivněná lidskou činností.

M. Rosse a L. Hermanutz zkoumali z tohoto hlediska národní park Gros Morne ve východní Kanadě, který je vystaven různě intenzivnímu působení člověka. Kromě mapování výskytu nepůvodních rostlinných druhů v oblasti výzkumníci vytyčili plochy, kam již pronikly cizí druhy rostlin a které jsou ovlivňovány jak přirozenými procesy, tak lidskou civilizací. Na těchto lokalitách byl význam invazních nepůvodních druhů rostlin oceňován pomocí změn vnějšího

prostředí a početnosti druhů, a to v průběhu různě intenzivních vnějších narušení (disturbancí). Vliv činitelů prostředí na lokalitě, vymezujících rozšíření „vetřeleckých“ rostlin, autoři hodnotili vícerozměrnou statistickou analýzou.

V souladu se zjištěním z řady jiných biomů se také v kanadské tajze se nejvíce cizích rostlinných druhů, a to jak v absolutním, tak relativním měřítku, vyskytovalo v silně narušených oblastech. Přesto na rozdíl od původních předpokladů docházejí autoři k závěru, že také přírodní oblasti tajgových oblastí jsou náchylné k invazím cizích druhů rostlin. Vegetační typy zranitelné rostlinnými invazemi zahrnují lesy, plochy podél vodních toků, slatiniště a alpinské louky. Přírodní procesy probíhající ve zmiňovaných vegetačních typech zvyšují rozlohu ploch bez vegetačního pokryvu a dostupnost světla, které invazi „vetřeleckých“ druhů podporují. Protože v tajze souvisí výskyt cizích rostlin s přítomností zásaditých půd a vnější narušení tajgového ekosystému nevyvolávají změnu pH půdy, zdá se být jeho náchylnost k invazím předurčena geologií podloží nebo jinými činiteli, ovlivňujícími pH půdy. Šíření cizích rostlinných druhů v národním parku Gros Morne významným způsobem podporuje los (*Alces alces*), který je sám ve zmiňova-

ném chráněném území nepůvodní. Kromě přímého rozšiřování propagulí totiž sešlapává a okusuje vegetaci. Současný charakter vnějších zásahů v biomu tajgy a jejich vzájemné vztahy spolu s podmínkami určitých lokalit a s býložravci umožňují „vetřeleckým“ rostlinám přežívat daleko od míst silně ovlivněných či pozmeněných člověkem. Správcí přírodních oblastí by proto měli obdobné vztahy sledovat a snižovat možnost invaze cizích druhů. [Oecologia, 139 (2004): 467–477]

Lasturnatky a dírkonožci jako ukazatelé změn ve znečištěném prostředí

Ústí řek patří nejen v průmyslově vyspělých státech mezi neohroženější biotopy. Řadu těchto biotopů lidé již úplně nebo částečně zastavěli. Místa, kde vodní toky vtékají do moře, nezřídka hromadí i cizorodé látky, které se sem dostávají splachem z celého povodí.

Španělští biologové pod vedením F. Rize z univerzity ve městě Huelva analyzovali 17 vzorků získaných vrtem v ústí řeky Odiel na jihozápadě země. Na základě shromážděných údajů se pokusili určit, jak se oblast v nedávné době vyvíjela a jak působily přírodní činitelé a činnost člověka na dvě skupiny bezobratlých živočichů — dírko-

nožce (*Foraminifera*), řazené tradičně mezi prvoky, a koryšce lasturnatky (*Ostracoda*).

V horní části ústí řeky v době průmyslového rozvoje oblasti, tedy v letech 1966–1985, na většině lokalit obě skupiny buď zcela chyběly nebo odtud vymizely. Autoři tuto skutečnost přičítají kyselým deštům, úbytku kyslíku ve vodě a hrubozrným usazeninám. V dolní části ústí Odielu do moře působí na rozšíření a populační dynamiku dírkonožců a lasturnatek nejvíce ukládání sedimentů v důsledku vybudování dvou prahů pod vodou a prohloubení hlavního kanálu. V silně znečištěném ústí řeky tak společenstva meiofauny procházejí různými změnami, souvisejícími s vlivem člověka a přírodních procesů na blízké usazeniny. [Environ. Poll., 129 (2004): 41–61]

Sniží viagra poptávku po tradičním východoasijském lékařství?

Tradiční východoasijské lékařství je založeno zejména na preparátech rostlinného původu. Kromě nich využívá pro rozmanité

léčebné účely i nejrůznější části těl volně žijících živočichů. Značnou oblibu si mezi obyvateli této části světa získaly látky, kterým jsou připisovány příznivé účinky při léčení problémů s erekcí. Postupné rozšíření viagry vedlo k představě, že právě tento lék může výrazným způsobem snížit přetrvávající poptávku po produktech tradičního východoasijského lékařství, využívaných proti erektní dysfunkci.

G. Hoover nedávno ukázal, že i přes uvedení viagry na trh v r. 1998 se dovoz parohů sobů (*Rangifer tarandus*) z Aljašky do ostatních států USA zvýšil. Pokles úlovků tuleně grónského (*Phoca groenlandica*) a čepcola hřebenatého (*Cystophora cristata*) v Kanadě, k němuž došlo na konci 90. let 20. století, připisovali někteří autoři právě modré pilulce. Nicméně do r. 2001 byla poptávka po tuleních kůžích v útlumu a v té době kanadská federální vláda významně omezila dotace na lov ploutvožců a prodej jejich masa. Od r. 2000 ale úlovky tulenů v Kanadě opět dramaticky rostou. Mořští koníci (*Hippocampus* spp.) patří mezi další živočichy, jejichž tkáň po-

dle tradiční východoasijské medicíny zlepšují sexuální život mužů. Zatímco na začátku 90. let dosahoval celosvětová spotřeba těchto známých ryb 45 tun sušiny ročně, v r. 2000 to bylo již 70 tun. Dovoz vysušených mořských koníků jen do Hongkongu se v období 1998–2001 zvýšil o 70 %. Po poklesu v r. 1998 roste také mezinárodní obchod se sumýši (*Holothuroidea*), kteří hrají v tradičním lékařství východní Asie stejnou roli jako mořští koníci.

Autor vysvětluje dočasný pokles poptávky po preparátech tradičního východoasijského lékařství, využívaných při léčení erektní dysfunkce, nikoli dostupností viagry, ale hospodářskou krizí v Asii, k níž došlo právě v letech 1997–1998. Po ní následovalo i ve východní části kontinentu patrné ekonomické oživení. Současně upozorňuje, že východoasijské pacienti mají k západním lékům přetrvávající nedůvěru a nejsou příliš ochotni změnit v tomto směru své chování. Zdá se, že nejinak je tomu i čínské menšiny žijící v USA. [TRAFFIC Bull., 20, 1 (2004): 14–15]

Jan Plesník

Kontaktní adresy autorů

Miloš Anděra
Národní muzeum
Václavské n. 68
110 00 Praha 1
e-mail: milos.andera@nm.cz

Jiří Baier
Zahrádecká 371
144 00 Praha 4

Vítězslav Bičík
Katedra zoologie PřF UP
tř. Svobody 26
779 00 Olomouc
e-mail: flagell@prfmo.upol.cz

Jiří Brabec (Z. Křenová, J. Nesvadbová)
Krajské muzeum Cheb
nám. Krále Jiřího z Poděbrad 493/4
350 11 Cheb
e-mail: jbrabcak@seznam.cz

Jan Čerovský
Pernerova 50
186 00 Praha 8
e-mail: jan@cerovsky.net

Lubomír Hanel
SCHKO Blaník
257 06 Louňovice 8
e-mail: lubomir.hanel@schkocr.cz

Katarína Holcová
Ústav geologie a palentologie PřF UK
Albertov 6
128 43 Praha 2
e-mail: holcova@natur.cuni.cz

Antonín Holý
ÚOCHB AV ČR
Flemingovo nám. 2
166 10 Praha 6
e-mail: holy@uochb.cas.cz

Magdalena Chumchalová
Šafaříkova 11
757 01 Valašské Meziříčí
e-mail: magdala@email.cz

Josef Chytil
SCHKO Pálava
Náměstí 32
692 01 Mikulov
e-mail: josef.chytil@schkocr.cz

Mladen Kaděra
Slovácká 29
690 02 Břeclav

Oldřich Kopecký
Katedra zoologie PřF UP
tř. Svobody 26
779 00 Olomouc
e-mail: olda.kopecky@email.cz

Jan Krekule
Ústav experimentální botaniky AV ČR
Na Karlovce 1a
160 00 Praha 6
e-mail: jkrekule@ueb.cas.cz

Z. Lenochová (A. Kuthanová, O. Votrubová)
Katedra fyziologie rostlin PřF UK
Viničná 5
128 44 Praha 2
e-mail: votrub@natur.cuni.cz

Blahoslav Maršálek
BÚ AV ČR, Odd. exp. fykol. a ekotoxikologie
Květná 8
603 65 Brno
e-mail: marsalek@brno.cas.cz

Jiří Moravec
Národní muzeum
Václavské nám. 68
115 79 Praha 1
e-mail: jiri.moravec@nm.cz

Jan Plesník
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Kališnická 4
130 01 Praha 3
e-mail: plesnik@nature.cz

Pavol Prokop
Katedra biologie PdF TU
Priemyselná 4, PO Box 9
918 43 Trnava, Slovensko
e-mail: pprokop@post.sk

Petr Ráb
Ústav živočišné fyziologie a genetiky AV ČR
277 21 Liběchov
e-mail: rab@iapg.cas.cz

Jan Robovský
Biologická fakulta JČU
Braníšovská 31
370 05 České Budějovice
e-mail: jrobovsky@yahoo.com

Hana Skálová
Botanický ústav AV ČR
252 43 Průhonice
e-mail: skalova@ibot.cas.cz

Hynek Skořepa
Gymnázium Jevíčko
A. K. Vitáka 452
569 43 Jevíčko
e-mail: skorepa@gymjev.cz

Miloslav Studnička
Botanická zahrada Liberec
Purkyňova 1
460 01 Liberec
e-mail: botangarden@volny.cz

Jan Suda
Katedra botaniky PřF UK
Benátská 2
128 01 Praha 2
e-mail: suda@natur.cuni.cz

Zdeněk Šesták
Ústav experimentální botaniky AV ČR
Na Karlovce 1a
160 00 Praha 6
e-mail: sestak@ueb.cas.cz

Petr Šíma
Mikrobiologický ústav AV ČR
Václavská 1083
140 00 Praha 4
e-mail: simabiomed.cas.cz

Petr Šrámek (B. Michálek)
Mříčná 7
512 04 Jilemnice
e-mail: petrsramek@yahoo.com

Petr Záruba
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Kališnická 4–6
130 01 Praha 3